

Somogyi Gábor

Művészi életút Zempléntől a Tátraig

Borúth Andor (1873-1955) festőművész pályája és alkotásai

Sok magyar művész neve merül méltatlanul feledésbe. Zemplén szülötte, Borúth Andor is közéjük tartozott. Születésének 130. évfordulóján azonban szülővárosa, Sátoraljaújhely méltó módon emlékkiállítással és monográfia kiadásával törli le a feledés porát a művészről és alkotásairól. Borúth Andor nagyívű pályán indult, tehetségét jelzi, hogy már fiatal éveiben az 1900. évi párizsi világkiállításán Mention Honorable elismerő oklevelet, Budapesten pedig számos rangos díjat nyert képeivel. 1910–11-ben Tátraszéplakra került, ott megnősült és családot alapított. Aztán jött a világháború, majd Trianon. Házassága révén jó anyagi körülmények közé kerülve, portrékat és tájképeket festve egyéniségével élénk művészeti életet alakított ki Tátraszéplakon. Emellett szorgalmas kiállítója volt a Múcsarnoknak, a Nemzeti Szalonnak, és rangos kiállításokon vett részt Európa több nagyvárosában.

Ki volt ez a tehetséges és termékeny, a 20. század viharos évtizedeinek végére mégis elfelejtett magyar festő?

Borúth Andor 1873. június 17-én született Sátoraljaújhelyben, a Széchenyi tér 9. sz. házban, Steiger Alajos (művésznevén Borúth Elemér) költő, lapszerkesztő és Evva Ottilia gyermekeként. A család 1886-ban, édesapja halála után vette fel hivatalosan a Borúth nevet. 1893 júniusában édesanyjával és testvéreivel Budapestre költöztek. Ezt megelőzően, már 1892-től Münchenben, Hollósy Simon iskolájában tökéletesítette rajzkészségét, majd 1893 ősztől Párizsban a Julian Akadémián tanult, ahol Jules Lefébvre, Lucien Doucet és Tony Robert-Fleury voltak mesterei. Tehetsége hamar megmutakozott: 1896-ban az ezredéves kiállításon *Este a műteremben* c. képével elnyerte a gr. Károlyi Tibor-féle díjat és külön elismerő oklevelet kapott. 1898-ban Párizsból visszatérve az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat (OMKT) tavaszi nemzetközi kiállításán a *Torreádor* c. festménye Röck Szilárd-jutalomban részesült, s a képet a Szépművészeti Múzeum megvásárolta. 1899-ben a

Szolnoki Művésztelep egyik kezdeményezője, ezt követően 1901-től 1905-ig a Benczúr-féle mesteriskola tagja volt. 1902-ben Hollandiában és Belgiumban tanulmányozta a régi mestereket, elsősorban Rembrandtot, 1904-ben pedig állami ösztöndíjjal Spanyolországba utazott főleg Velázquez mélyebb megismerésére. Ebből az időszakból származó elismerései: 1900-ban a Párizsi Világkiállításon a *Torreádor*-ra odaítélt Mention Honorable elismerő oklevél; az OMKT budapesti nemzetközi kiállításain a *Feketeruhás nő kutyával* c. képével 1902-ben elnyert Ráth György-díj, a *Jézus születése* c. festményére 1905-ben kapott 4000 koronás társulati díj (a Szépművészeti Múzeum ezt a képét is megvásárolta), illetve a *Jézus sírba tétele* c. vázlatára 1909-ben odaítélt Ipolyi Arnold-féle díj. 1909-ben a Glaspalastban rendezett müncheni nemzetközi kiállításon *Férfi kutyával* című önarcképét második díjjal, az ún. kis aranyéremmel jutalmazták.

Borúth Andor portréfestészetét állami megrendelésekkel is elismerték. A századfordulón és az azt követő években a Magyar Tudományos Akadémia részére nyolc tudós arcképét festette meg, és készített egy Munkácsy má-

solatot *Haynald Lajos* bíborosról. E képek ma is az MTA székházának falait díszítik, illetve néhányukat a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Arcképcsarnokában őrzik.

A mester életében gyökeres változást jelentett az 1911-es év. Ekkor vette feleségül Guhr Hermint és családjával Tátraszéplakon telepedett le, ahol ezt követően az ő hatására, szepességi és magyarországi művészek részvételével, élénk művészeti élet alakult ki. Gyermekai 1944-ben Nyugatra menekültek, feleségével egyedül maradt, 1953-ban megözvegyült. Egy év múlva feleségül vette Guhr Rózát, aki első feleségének csak névrokona, s aki az idős festőt élete végéig ápolta. Még két évig élt: 1955. augusztus 22-én bekövetkezett halála után a nagyszalóki evangélikus temetőben helyezték örök nyugalomra, első felesége mellé.

Borúth Andor 1894 és 1955 között képeivel a Kárpát-medence városaiban, de főként Budapesten több mint 120, Európa más nagyobb városaiban 19 kiállításon vett részt. Magyarországon ma tizenegy közgyűjteményben 55, Szlovákiában tizenhárom közgyűjteményben 350, Romániában az aradi múzeumban egy alkotását őrzik.

Borúth Zemplénnek is festett. A vármegye megbízásából készítette azt a nagyszabású képet, amely a budapesti millenniumi díszfelvonuláson részt vett zempléni bandériumot ábrázolja. Ennek előzménye, hogy Dókus Gyula vármegyei főjegyző az Országos Magyar Képzőművészeti Társulatnak 1896. június 25-én írott levelében hosszú és lelkes hangú Indítványban javasolta, hogy a június 8-ai millenniumi országos díszfelvonulást kívánatos volna a Feszty-körkép mintájára megfesteni. Az indítvány, országos szinten nem, de megyei vonatkozásban megvalósult: Dókus a zempléni bandériumot ábrázoló kép megfestésével Borúth Andort bízta meg. *Gróf Andrássy Gyula és báró Vay Miklós* arcképei szintén a vármegye megrendelésére készültek, valamennyi festményt a sátoraljaújhelyi megyeháza dísztermében helyezték el. A képeket 1944-ben Tállyára menekítették, majd feltehetően a Szovjetunióba vitték, sorsuk ismeretlen. A magánrendelésre készített *Dókus Ernőné*-portré jelenleg a Sárospataki Református Kollégium Múzeumában látható. A sátoraljaújhelyi római katolikus plébánia templom részére 1910-ben festett *Szent Antal* és *Szent Erzsébet oltárképek* ma is megcsodálhatók.

Borúth Zemplénben magánrendelésre és családja megörökítésére is számos alkalommal fogott ecsetet: *Evva András* megyei főjegyző, nagyapja arcképét a művész dédunokája örzi. Több képe lappang, ilyen például *Chyzer Kornél* orvos, akadémikus arcképe. Néhány arcképet édesanyjáról is készített, ezek egyik szép példánya a Magyar Nemzeti Galéria tulajdona.

Borúthot nem ragadták magával korának különböző izmusai. Véleményét ezekről az 1925-ben vele készült riportban így összegezte: „Mindent elfogadok, a legvadabbat is, csak rajzban és formában jó legyen. Igen sokszor a hiányos rajzolást takarják csak a képek, de sok kiváló művész is kerül ki az új törekvések emberei közül.”¹

Borúth Andor mindenekelőtt arcképfestő volt, portréi elsősorban olajképek, de készített pasztellt, szénrajzot is. Munkásságát áttekintve azonban ki kell emelnünk vallásos tárgyú képeit. A mintegy 8-10 ilyen témájú alkotása közül különösen a már említett *Jézus sírba tétele* c. vázlatát és a *Jézus születését*, továbbá az *Emmausi vacsorát*, *Szent Antal* és *Szent Erzsébet oltárképeit*, *Krisztus tollrajzát*. Fontosak a főleg fiatalkori nagyvonalú zsánerek-

pei: *Este a műteremben, Cigánycsalád, Utcai énekesek*. Kitűnő tájképek egész sorát festette a különösen szeretett szűkebb hazájában, a Magas Tátrában és környékén (*Tátrai táj, Téli táj*). Számos képen megörökítette a tátrai táj emberét.

A művész önmagáról vallotta: „megfog a táj, de a figurális jobban érdekel”. A megrendelésre vagy kedvtelésből festett portrék mellett több önarcképet is készített. „Ezeket figyelte saját érését és öregedését. A rendelésre készült portrékhoz képest ezek a művek közvetlenebbek, festőileg felszabadultabbak, színekben és ecsetkezelésben frissebbek.”² Önarcképei „egy elmélyedésre hajlamos művészlelket mutatnak, aminthogy hajlott is a lelki elvonulásra. (*Meditáció* c. képe is erre utal.) Ez a hajlam tette alkalmassá arra, hogy portréiban a külső mögött, tehát a látvány mögött a belső lényeket keresse.”³ A Pozsonyban élő Jankovich Imre 1953-ban meglátogatta a 80 éves mestert, és művészetét így értékelte: „Borúth Andor életén keresztül sok száz arcot és sok száz emberi jellemet figyelt meg. Ha műveit időrendbe szedve vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy minél idősebb a mester, annál inkább sikerül a lényeket, a jellegzetest meg-

ragadnia. Képei hovatovább egyszerűbbé, nagyvonalúbbá válnak, és mégis mindig többet árulnak el az örök emberről. Utolsó munkáiban szinte leszűri egész élete megfigyeléseit, és ezek az arcképek már nem csak bizonyos személyeket ábrázolnak, hanem ennél többet, karakterisztikus ember-típusokat. Borúth ebben a stádiumban elérkezett már a realista művészet mesteri nivójához (...) A másik dolog, amit a műteremben látott képek mindjárt a belépésnél elárulnak az, hogy Borúth Andor mesteri kezelője az ecsetnek. Abba a művészgenerációba tartozik még, akik munkájukat a pontos realista rajz lelkiismeretes elsajátítására alapozták. Azt a kifejezési módot választotta mindig, ami a legvilágosabb, és amely mindig érthető volt a legszélesebb néprétegek számára”⁴ Borúth művészetére igen jellemző Szász Endre gondolata: „a művészetnek nem a folyton változót kell hajszolnia, hanem e folyton változó világban kell állandót alkotnia.”

Ami a kései utókor értékítéletét illeti, Borúth emlékét Szlovákiában időről időre felidéztek, itthon azonban neve feledésbe merült. Ezt a csendet törte meg 2003 őszén a sátoraljaújhelyi Kazinczy Múzeum. A Kazinczy Fe-

renc Társaság és a Magyar Nemzeti Galéria közreműködésével születésének 130. évfordulóján emlékkiállítás nyílt, munkásságáról monográfia jelent meg e sorok írójának tollából. A művész szülőházán emléktábla felavatására is sor került. A kiállításon nagyrészt a hazai közgyűjteményekben őrzött képek láthatók, amit az örökösöknél és magántulajdonban levő képek egészítenek ki. A külföldön található alkotásokat anyagi okokból egyelőre nem sikerült bemutatni. Külön említést érdemel, hogy a művész Münchenben élő fia hat darab nagy értékű képet ajándékozott a Kazinczy Múzeumnak. A kiállítás további érdekessége az MTA tulajdonában levő elveszettnek hitt *Thaly Kálmán* portré, illetve a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Arcképcsarnokában eddig *Ismeretlen férfiként* nyilvántartott arckép bemutatása. A modellt egy 1885-ben készült kinagyított fénykép segítségével nemrég egyértelműen azonosították: a portré Zipernowsky Károly villamosmérnök feltalálót, a Ganz-gyár volt igazgatóját ábrázolja. Borúth Andor életének és munkásságának méltatására befejezésül hadd idézzem Szij Rezső szavait: „Nemcsak művészete volt nemesen előkelő, életét is a szépség és a harmónia jelle-

mezte, s ezt – e két világháború pusztításait megélt festők közül – nem sokkal mondhatták el magukról.”⁵

Jegyzetek

- 1 Simán Erzsébet: Látogatás Borúth Andor festőművésznél = *Az Újság*, 1925. február 28.
- 2 Jitka Haakova: Boruth Andor és a tátraszéplaki művészet = *Tatry*, 1998. 6. szám
- 3 Szij Rezső: A portré és tájképek avatott mestere = *Új Szó*, 1970. február 15. 8.o.
- 4 *Fáklya*, III. évf. 7-8. szám, 1953. július-augusztus, 480-482.o.
- 5 Szij Rezső: i.m.

Fiam

Dr. Ghur Mihály főorvos

Női portré hátulról

Önarckép

